

ШИЛО А. В.,

здобувач кафедри кримінального процесу

(Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.102

КОПИЮВАННЯ МАТЕРІАЛІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: СПІРНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ

У статті на основі матеріалів судової практики розглядається актуальне питання можливості копіювання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій у разі відкриття матеріалів іншої стороні. Автор доходить висновку про необхідність надання пріоритету застосуванню порядку, передбаченого статтею 290 КПК.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, копіювання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, розсекречування.

В статье на основе материалов судебной практики рассматривается актуальный вопрос о возможности копирования материалов негласных следственных (розыскных) действий при открытии материалов другой стороне. Автор делает вывод о необходимости приоритетного применения порядка, предусмотренного статьей 290 УПК.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, копирование материалов негласных следственных (розыскных) действий, использование результатов негласных следственных (розыскных) действий, рассекречивание.

Based on the materials of judicial practice, the article is devoted to the pressing question concerning the possibility of copying the materials of undercover inquisitional (search) actions in the process of opening up them to the other side. The author concludes that preferential application of the order envisaged by the article of 290 CPC is necessary.

Key words: undercover inquisitional (search) actions, copying the materials of undercover inquisitional (search) actions, use of the results of undercover inquisitional (search) actions, declassification.

Вступ. Проблема використання у кримінальному провадженні результатів негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) належить до тих, що привертають увагу фахівців з моменту прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Вона становить предмет дослідження у наукових роботах М.В. Багрія, О.А. Білічак, М.Л. Грібова, В.О. Глушкова, С.О. Гриненка, О.М. Дроздова, С.Р. Тагієва, В.В. Луцика, С.С. Кудінова, М.А. Погорецького, О.І. Полуховича, Д.Б. Сергеевої, О.Ю. Татарова, Р.М. Шехавцова, М.Є. Шумила та інших учених. Проте, незважаючи на значний інтерес до цієї проблеми, багато її аспектів залишаються дискусійними, недостатньо врегульованими законодавцем та такими, що неоднозначно розв'язуються на практиці.

Постановка завдання. Одним із проблемних питань, що стосуються використання результатів НСРД у доказуванні, є проблема копіювання матеріалів НСРД, що становить предмет цієї наукової роботи. Якщо інформація про факт проведення слідчих дій відома стороні захисту у багатьох випадках ще до завершення досудового розслідування і відкриття матеріалів у порядку ст. 290 КПК, то ситуація з відомостями, здобутими завдяки проведенню НСРД, є принципово іншою. Так, ані до процедури прийняття рішення про проведення НСРД, ані до самого проведення НСРД, ані до опрацювання отриманих результатів представники сторони захисту не допускаються до моменту завершення досудового розслідування. Більше того, сам факт проведення НСРД, як правило, стає відомим стороні захисту лише на етапі ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Проблематику відкриття матеріалів, отриманих у результаті проведення НСРД, значною мірою загострює той факт, що за багатьма категоріями злочинів (наркоторгівля, злочини проти національної безпеки, корупційні злочини та ін.) результати проведення НСРД є ключовими доказами у кримінальному провадженні. Своєю чергою, невідкриття таких доказів ставить під загрозу допустимість доказової інформації, а відтак – і перспективу доведення обвинувачення у суді.

Результати дослідження. Опрацювання наявної в Єдиному державному реєстрі судових рішень судової практики та оприлюднених наукових досліджень [1] надає можливість стверджувати, що ключовою проблемою відкриття іншої стороні матеріалів, отриманих за результатами проведення НСРД, є питання копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення.

Так, з одного боку, нормативна регламентація процедури відкриття матеріалів стороною обвинувачення¹ міститься у ч.ч. 2-5 ст. 290 КПК і зводиться до такого. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, зокрема, будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість *скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них* (курсив наш – А.Ш.), а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони перебувають у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Надання доступу до матеріалів *включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів* (курсив наш – А.Ш.). У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду. Видалення має бути чітко позначено. За клопотанням сторони кримінального провадження суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені.

З іншого боку, відповідно до ч. 3 ст. 254 КПК виготовлення копій протоколів про проведення НСРД та додатків до них не допускається.

Такий неоднозначний законодавчий підхід до питання копіювання матеріалів НСРД під час процедури відкриття матеріалів породив не менш неоднозначну судову практику, що знайшла відбиття в: а) ухвалях слідчих суддів за результатами скарг захисників, представників потерпілих на постанови слідчих про заборону копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення в порядку ст. 221 або 290 КПК; б) ухвалях слідчих суддів про встановлення строку для ознайомлення із матеріалами провадження в порядку ст. 290 КПК; в) ухвалях судів про повернення обвинувальних актів, зважаючи, зокрема, й на порушення процедури відкриття матеріалів досудового розслідування; г) судових рішеннях, коли питання про ознайомлення із матеріалами виникає на стадії судового розгляду.

Найбільш поширеним індикатором наявності проблеми у цьому питанні є численні ухвали слідчих суддів, винесені за результатами розгляду скарг захисників на заборону копіювання

¹ У частині відкриття матеріалів, отриманих за результатами НСРД, нас цікавить лише регламентація відкриття матеріалів стороною обвинувачення, оскільки у питанні отримання таких матеріалів остання має абсолютну монополію.

матеріалів НСРД під час ознайомлення із матеріалами розслідування у порядку ст. 290 КПК. При цьому у переважній більшості випадків слідчі судді відмовляють у задоволенні таких скарг, посилаючись на ч. 3 ст. 254 КПК. Так, наприклад, слідчий суддя Приморського районного суду м. Одеси, розглянувши скаргу адвоката, який діяв у інтересах Особи-2, на дії старшого слідчого військової прокуратури Одеського гарнізону Південного регіону України, в якій захисник просив «зобов'язати слідчого надати стороні захисту із дотриманням вимог ст. 290 КПК України доступ до матеріалів кримінального провадження та можливість за допомогою технічних засобів зробити копії документів, та відомостей, а також відео- та аудіофайлів, а саме матеріалів, що містяться у 9 томі, що є матеріалами НСРД», відмовив у її задоволенні, аргументувавши своє рішення тим, «що відповідно до ч. 3 ст. 254 КПК України, виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається» [2]. Такий вузько-формальний підхід застосування ч. 3 ст. 254 КПК без спроб пояснити її зв'язок із вимогами ст. 290 КПК є доволі поширеним у судовій практиці [3; 4].

Разом із тим, окремі судді, забезпечуючи своїми рішеннями аналогічний результат для сторони захисту, все ж намагаються у мотивувальній частині ухвали пояснити, чому, на їхню думку, варто віддавати перевагу положенню ч. 3 ст. 254 КПК перед вимогами ст. 290 КПК. Так, слідчим суддею Шевченківського районного суду м. Чернівці було відмовлено у задоволенні скарги захисників на постанову слідчого прокуратури Чернівецької області про відмову у задоволенні клопотання про надання можливості робити копії матеріалів НСРД, що відображені на дисках, які містяться в матеріалах кримінального провадження, із таким мотивуванням: «Відповідно до ч. 4 ст. 290 КПК України надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів. Відповідно до ч. 3 ст. 254 КПК України виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається. Ця норма встановлює виняток із загального порядку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, що визначений ст. 290 КПК України, оскільки форми та методи провадження негласних слідчих (розшукових) дій та відомості, отримані в ході їх провадження, розголошенню не підлягають, гарантії їх нерозповсюдження забезпечуються засобами кримінально-правового захисту» [5].

Пріоритетність положення ч. 3 ст. 254 КПК (яке забороняє копіювання матеріалів НСРД) перед вимогами статей 290 КПК та 317 КПК (які зобов'язують надати стороні захисту доступ до всіх матеріалів обвинувачення з можливістю робити копії) визнається й окремими суддями під час вирішення питання про ознайомлення з матеріалами, якщо таке ознайомлення відбувається на стадії судового розгляду [6].

Разом із тим, у судовій практиці зустрічається й протилежна ситуація, коли судді, незважаючи на положення ч. 3 ст. 254 КПК, підтримують адвокатів у їх прагненні скопіювати під час ознайомлення всі наявні матеріали досудового розслідування, включаючи і матеріали, отримані за результатами проведення НСРД. При цьому аналіз наявних у судовій практиці підходів щодо мотивування відповідних рішень надає можливість виокремити три основні аргументи: а) заборона копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення в порядку ст. 290 КПК не забезпечує переслідувану законодавцем мету нерозповсюдження приватної інформації і вказана мета досягається за рахунок інших механізмів; б) матеріали, отримані за результатами проведення НСРД, мають використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій; в) на момент відкриття матеріалів у порядку ст. 290 КПК з матеріалів НСРД знято гриф секретності, а тому немає підстав для встановлення винятків із загальної процедури ознайомлення, зокрема в частині можливостей копіювання таких матеріалів.

Для ілюстрації та більш глибокого розуміння розглянемо вказані аргументи на прикладах найбільш яскравих судових рішень.

Так, досить цікавою (насамперед, через свій компромісний і з погляду логіки дещо нетиповий характер) у цьому ключі є ухвала слідчого судді Зарічного районного суду м. Суми, якою частково задоволено скаргу представника потерпілого на постанову слідчого «про відмову в ознайомленні зі всіма матеріалами справи за допомогою технічних засобів». При

цьому ключовим аргументом цього судового рішення є те, що, на думку слідчого судді, фотографування матеріалів НСРД не є їх копіюванням (що заборонено ч. 3 ст. 254 КПК), а є частиною процесу «використання технічних засобів» у разі ознайомлення в порядку ст. 290 КПК. Зокрема, мотивувальна частина ухвали зводиться до такого: «У частині 3 ст. 254 КПК України зазначено, що виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається. Тобто, виготовлення копій не допускається. Цю норму суд розцінює, як спеціальну щодо саме матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, яка встановлює виняток із загального порядку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, що визначений ст. 290 КПК України (загальної норми). Тому відмову слідчого саме в копіюванні матеріалів щодо форм та методів негласних слідчих (розшукових) дій суд вважає правомірною. Разом з тим, заборону використання технічних засобів у разі ознайомлення із вказаними матеріалами закон не містить. Представник потерпілого Особа-1 в судовому засіданні пояснив, що мети копіювання вказаних матеріалів для їх розповсюдження у нього немає, а фотографування йому потрібно для якісної підготовки до судового розгляду справи, але обсяг матеріалів дуже великий, тому вивчення всіх матеріалів справи можливо лише за використання технічних засобів». Враховуючи викладене, слідчий суддя ухвалив «зобов'язати слідчого надати можливість адвокату Особа-1 (представнику потерпілого Особа-2) ознайомитися за допомогою власних технічних засобів з усіма матеріалами кримінального провадження, зокрема, з відкритими матеріалами про проведення негласних слідчих дій, попередивши його про заборону виготовлення ним копій цих документів з метою розголошення отриманої інформації та про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо приватного (особистого чи сімейного) життя інших осіб» [7].

Надаючи короткий коментар вищенаведеному прикладу судової практики, варто зазначити таке. Звісно, аргумент, який полягає у тому, що фотографування матеріалів НСРД не є копіюванням, а є частиною процесу використання технічних засобів, виглядає сумнівним. Разом із тим, на наш погляд, проблематика, пов'язана із можливістю (або неможливістю) копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення, викликана, насамперед, неякісною нормативною регламентацією, а саме встановленням правила про заборону копіювання матеріалів НСРД, що позбавлене раціонального зерна. При цьому у вищенаведеному рішенні слідчий суддя не пішов шляхом формального застосування положення ч. 3 ст. 254 КПК, а застосував цільовий спосіб тлумачення норм права [8, с. 255–272], спробувавши виявити справжню мету, яку переслідував законодавець, встановлюючи відповідне правило. Такий вектор роздумів є більш ніж корисним, оскільки надає можливість сформулювати комплексний підхід у питанні недоцільності заборони копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення в порядку ст. 290 КПК.

Наступний аргумент «за» надання можливості копіювати матеріали НСРД, що зустрічається у судовій практиці, є апелювання до положення ч. 1 ст. 256 КПК, відповідно до якої порядок використання у доказуванні результатів НСРД не має нічим відрізнитися від використання іншої доказової інформації. Так, задовольняючи скаргу захисника та зобов'язуючи надати можливість скопіювати матеріали, отримані за результатами проведення НСРД, слідчий суддя Малиновського районного суду м. Одеси мотивував своє рішення таким: «встановлені в судовому засіданні обставини, а саме те, що сторона обвинувачення надала стороні захисту матеріали негласних слідчих (розшукових) дій, але заперечує в можливості їх копіювання, свідчать, що матеріали плануються або можуть бути використані стороною обвинувачення під час розгляду кримінального провадження в суді. Згідно із ч. 1 ст. 256 КПК України протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування. Таким чином, враховуючи, що у зазначеному кримінальному провадженні матеріали відкриті стороні захисту з метою ознайомлення,

заборона доступу до матеріалів негласних (розшукових) дій з можливістю їх копіювання є порушенням реалізації права на захист. Посилання сторони обвинувачення на ст. 254 КПК України <...> не є підставою для відмови захиснику в задоволенні клопотання про надання доступу до матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні з можливістю їх копіювання» [9].

І, нарешті, третій аргумент на користь учасників процесу, які прагнуть скопіювати матеріали НСРД у разі ознайомлення, зводиться до того, що на момент відкриття матеріалів у порядку ст. 290 КПК з матеріалів НСРД знято гриф секретності, а тому немає підстав для встановлення винятків із загальної процедури ознайомлення, зокрема, в частині можливостей копіювання таких матеріалів.

Аналіз та узагальнення вищенаведених судових позицій надає можливість сформулювати низку аргументів на доведення того, що ознайомлення з матеріалами НСРД у порядку ст. 221 КПК має відбуватися у загальному режимі, зокрема, з можливістю копіювати інформацію, що міститься у протоколах НСРД та додатках до них.

По-перше, варто погодитись із тим, що заборона копіювання матеріалів НСРД у разі ознайомлення з ними в порядку ст. 290 КПК не забезпечує переслідувану законодавцем мету нерозповсюдження приватної інформації і вказана мета досягається за рахунок інших механізмів. Зокрема, у цьому ключі доволі слабо виглядають озвучені в окремих кримінальних провадженнях аргументи сторони обвинувачення з приводу того, що заборона копіювання матеріалів НСРД надасть можливість запобігти «розміщенню (де саме не вказується – *примітка наша А.Ш.*) стороною захисту відеозапису проведених негласних слідчих (розшукових) дій». Як абсолютно правильно зазначив суд, вказаний аргумент є надуманим, а запобігання вказаному ризику досягається попередженням учасників кримінального провадження про обов'язок не розголошувати матеріали досудового розслідування [10]. Інформація про приватні сторони життя особи може рівною мірою міститися як у результатах проведення НСРД, так і в матеріалах, отриманих шляхом гласних форм збирання доказової інформації (протоколах обшуків і додатках до них², протоколах освідування особи, протоколах огляду житла, висновках експертів, долученій до провадження медичній документації тощо). Тому твердження, що саме матеріали НСРД містять інформацію з якимось особливим, підвищеним рівнем «приватності», а відтак вимагають специфічних заходів захисту від розголошення, – не витримує критики.

По-друге, принципова відмінність матеріалів НСРД від будь-якої іншої доказової інформації зберігається лише до моменту зняття грифу секретності. Після розсекречення матеріалів НСРД інформація про факт проведення НСРД вже не потребує втаємничення, а інформація про методи проведення НСРД (зокрема, про організаційно-технічну складову) у протоколах і додатках до них не відображається. Тож не випадково законодавець прямо передбачив, що протоколи щодо проведення НСРД, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 256 КПК). Більше того, відповідно до положень Інструкції про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні, до розсекречених матеріалів доступ надається разом з іншими матеріалами досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК [11, п. 5.30] – тобто, без жодних винятків. Своєю чергою, будь-які відступи від вказаного правила надають переваги стороні обвинувачення (у розпорядженні якої є повний масив доказової інформації) перед стороною захисту.

По-третє, на жаль, як законодавець, так і правозастосовник³ чомусь забувають про чітку позицію ЄСПЛ у цьому питанні, яка зводиться до констатування порушень вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у разі, якщо особі

² Особливо в ключі останніх законодавчих змін щодо обов'язкової відеофіксації процедури обшуку.

³ Принаймні, в Єдиному державному реєстрі ми не виявили відповідних судових рішень.

не надали можливість скопіювати всі матеріали, на яких базується висунуте проти неї обвинувачення. Зокрема, у Рішенні по справі «Фуше проти Франції» ЄСПЛ наголошував, що «заявнику важливо мати доступ до матеріалів своєї справи й отримати копію документів, які в ній містилися, для того, щоб мати змогу оскаржити офіційний протокол стосовно його дій. <... Не маючи такого доступу, заявник не зміг підготувати адекватний захист і скористатися принципом рівності сторін змагального процесу, всупереч вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції у поєднанні з пунктом 3 статті 6» [12, п. 36]. У Рішенні у справі «Моїсєєв проти Росії» ЄСПЛ зазначав, що необмежений доступ до матеріалів справи й необмежене використання всіх записів, зокрема, й можливість за потреби отримати копії відповідних документів, є важливими гарантіями справедливого судового розгляду. Нездатність забезпечити такий доступ варто розцінювати як порушення принципу процесуальної рівності сторін [13, п. 217].

Окрім наведеного вище, маємо також звернути увагу на негативний вплив на судову практику положення про заборону копіювання матеріалів НСРД (ч. 3 ст. 254 КПК), але в дещо іншій площині. Зокрема, здійснення окремих НСРД передбачає застосування аудіо- та відеофіксуючої техніки, елементом якої є цифровий накопичувач (карта пам'яті, жорсткий диск, сервер тощо). Такий цифровий накопичувач, по суті, й буде первинним носієм інформації, зафіксованої в результаті проведення НСРД. У подальшому інформація записується на оптичний диск, який передається прокурору, а після зняття грифу секретності долучається до матеріалів провадження і підлягає дослідженню в суді. При цьому практика знає непоодинокі випадки, коли суди розцінюють запис на оптичному диску як копію із матеріалів НСРД і, керуючись ч. 3 ст. 254, визнають такі докази недопустимими. Так, одним із аргументів винесення виправдального вироку Хмельницьким міськрайонним судом Вінницької області стало те, що, як вказав суд «ч. 3 ст. 254 КПК визначено, що виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається. Враховуючи те, що під час судового розгляду, безперечно, встановлено, що докази, на які посилається сторона обвинувачення – оптичні диски, на які фіксувалися негласні слідчі (розшукові) дії, є не оригіналами, а копіями, суд визнає їх недопустимими, а відповідно, й інші похідні від них докази, які зберігаються у матеріалах кримінального провадження» [14].

Наведена судова практика, на наш погляд, є демонстрацією формального застосування положення ч. 3 ст. 254 КПК без урахування технічних особливостей проведення НСРД. Зокрема, якщо надання суду оригіналу носія технічного запису, який міститься на відеокамері або портативному аудіозаписуючому пристрої, гіпотетично уявити ще можливо, то ситуація виглядає цілком абсурдною, коли йдеться про зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, оскільки в цьому випадку оригінал аудіозапису міститься на сервері, який перебуває у володіння відповідного обласного управління СБУ та обслуговує роботу по всій області. При цьому, якщо слідувати такій логіці застосування вимоги ч. 3 ст. 254 КПК, то оригінали носіїв відео- та аудіозаписів (карти пам'яті, жорсткі диски, сервери тощо) необхідно буде використовувати не лише в суді, а й залучати до матеріалів провадження, пред'являти під час відкриття матеріалів стороні захисту, зберігати як додатки до протоколів тощо, що суперечить здоровому глузду.

Висновки. Вбачається, що вищеописана судова практика, а також змодельовані ситуації наочно демонструють невідповідність вимог ч. 3 ст. 254 КПК як позиціям ЄСПЛ у частині забезпечення права особи на захист, так і об'єктивним реаліям, що зумовлені технічною складовою проведення НСРД. Заборона копіювати матеріали НСРД має значення лише до моменту розсекречення відповідних матеріалів, а заходи збереження державної таємниці детально регламентуються відомчими наказами щодо роботи з секретною документацією і не входять до предмета регулювання КПК. Однак після розсекречення матеріали НСРД за своєю процесуальною природою є тотожними будь-яким іншим доказам, тож вимога КПК щодо заборони копіювання таких матеріалів є недоречною. З огляду на викладене, на наш погляд, очевидним висновком буде пропозиція про необхідність виключення з КПК ч. 3 ст. 254.

Список використаних джерел:

1. Сербіна А. Тактика захисту у справах, де проводились негласні слідчі (розшукові) дії. Вісник Національної асоціації адвокатів України. Ч. 2. 2016. № 3. С. 32–37.
2. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси від 1 лютого 2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64475551>.
3. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Львова від 24 березня 2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65574675>.
4. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 25 червня 2015 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45726492>.
5. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Чернівці від 8 квітня 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57020707>.
6. Ухвала Долинського районного суду Івано-Франківської області від 8 лютого 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55545227>.
7. Ухвала слідчого судді Зарічного районного суду м. Суми від 12 серпня 2015 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48312830>.
8. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Харків. Право. 2008. 296 с.
9. Ухвала слідчого судді Малиновського районного суду м. Одеси від 10 листопада 2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70133985>.
10. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 26 травня 2014 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38912444>.
11. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.
12. Рішення у справі «Фуше проти Франції» від 18 березня 1997 р., скарга № 22209/93. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105921>.
13. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Моисеев против России» от 9 октября 2008 г., жалоба № 62936/00. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150448>.
14. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 18 серпня 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59738524>.

